

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Copyright © 2026, Предраг Мутавцић
Copyright © 2026 за ово издање Вулкан издаваштво

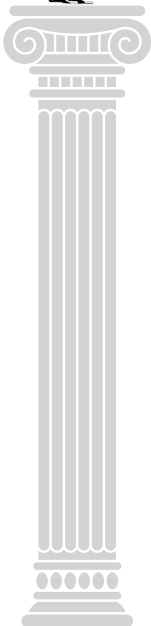
ISBN 978-86-10-06061-4

Ова књига штампана је на природном рециклираном папиру од дрвећа које расте у одрживим шумама. Процес производње у потпуности је у складу са свим важећим прописима Министарства животне средине и просторног планирања Републике Србије.

Предраг Мутавцић

АНЕГДОТЕ ИЗ КЛАСИЧНЕ ХЕЛЕНСКЕ СТАРИНЕ

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Београд, 2026.

САДРЖАЈ

<i>Предговор друћом издању</i>	7
<i>Пролоѓ (ћрвом издању)</i>	9
<i>Неколико речи о анећдоћи</i>	11
1. ГРЧКЕ АНЕГДОТЕ	17
2. МИТОЛОШКО-БАЈКОВИТЕ АНЕГДОТЕ	155
3. ДОДАТАК	199

ПРЕДГОВОР ДРУГОМ ИЗДАЊУ

Анејдоџе из класичне хеленске сѣларине објављене су први пут као посебна збирка 2007. године. Сада се поново појављују пред читалачком публиком и великим бројем заљубљеника у (класичну) Грчку и у (класични) грчки дух у издању ИК Вулкан, а захваљујући несебичном залагању уреднице, госпођице Марије Радић. Анегдоте, осим што су допуњене једним низом нових анегдота, редиговане су у преводу. Начин њиховог излагања остао је потпуно исти као и у првом издању.

Велика је нада да ће ова књига наћи пут до свих оних који неизмерно поштују, воле, диве се и цене крајње неспутану, врло прецизну и сасвим јасну грчку (боље речено, хеленску) мисао исказану преко кратке, бриљантне, каткада и веома бритке језичке форме, коју краси оштроумност, виспреност, духовитост, па и извесна мера луцидности. Сасвим смо сигурни у то да ће читалац ове (мале по обиму) књиге успети да лакше продре у грчки менталитет и у грчки свет који, без обзира на то што су прохујали бројни векови, и данас суверено владају и Балканом и Европом. Али исто тако, анегдоте могу послужити и у образовне сврхе – схваћене можда пре као поучник него као саветник, уче нас како да владамо и собом и како да се односимо према другима. Због тога, читајући их, неретко ћемо бити у прилици да се поистоветимо с неким од главних протагониста у њима, што само потврђује да је људски дух, начин размишљања

Предраг Мутавцић

и промишљања, однос према другоме, према правди и неправди, искрености и патворености, у својој суштини остао умногоме исти, односно да се ми много не разликујемо од античких Грка. Без обзира на то што живимо у неким сасвим другим временима, која би старим Грцима највероватније била апсолутно несхватљива, тешка, недокучива, али у којима би се врло брзо снашли, управо захваљујући своме прилагодљивом духу, мисли и делу.

Аутор

ПРОЛОГ

(првом издању)

Ова књига долази у прави час да би попунила једну озбиљну празнину у нашој савременој публицистици, која се осећа услед недовољног познавања античке грчке културе. Нећемо погрешити ако кажемо да је она унеколико била прилично боље позната нашим старијим школованим генерацијама и ученим прецима са краја XIX и почетком XX века, а што се може доказати сачуваном литературом на нашем језику из тих времена. Аутор ове књиге нашао је за сходно да тај недостатак – рекли бисмо – делимично употпуни, настојећи да нам пружи на једном релативно недовољном броју страница најинтересантније тренутке из свакодневног живота старих Хелена, поделивши их у три групе: анегдоте, митолошко-бајковите анегдоте и мудрости.

Нема места ни сумњи да ће извесни део датих анегдота бити познат савременом читаоцу, али смо и дубоко убеђени у то да се многи од ових редова први пут јављају на нашем језику.

Реч је о једној вредној компилацији озбиљног младог научника, доктора Предрага Мутавцића, иначе стручњака за балканологију и неохеленистику, доцента на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Међутим, не би требало заборавити да је аутор истовремено и балканолог, познавалац свих балканских језика, али и великих светских, што му је омогућило

Предраг Мутавцић

да на основу постојеће литературе пружи један избор анегдота и мудрих изрека. Подвуцимо и то да је аутор у првом реду заинтересован за чисто лингвистичке проблеме, али у току својих изучавања није могао да пренебрегне и овакве сегменте.

Искрено се надамо да ће већина корисника ове књиге допунити своје знање не само у вези са мудрошћу старих Грка него и о вечној истини.

др Момчило Д. Савић,
редовни професор Филолошког факултета

НЕКОЛИКО РЕЧИ О АНЕГДОТИ

Према устаљеном тумачењу, анегдота је таква врста усменог казивања које разоткрива, с једне стране, мало позната, доступна сазнања, док у исти мах, с друге стране, указује и на мање познате ствари из живота и рада неке знамените личности. Због тога је садржај сваке анегдоте у потпуном складу са њеним изворним старогрчким значењем – *оно што је необјављено* (gr. *ανέκδοτος*). Због тога је одавно постала саставним делом историје, посебно чувених ликова који су је, сваки на свој начин, обележили. Анегдота се и даље прича, будући да је забавна и веома често лична. Несвакидашња је, а неретко носи у себи какав крајње аутентичан сегмент живота који смо претходно искусили или сазнали. Да није у питању несвакидашњост и необичност и да је устаљена норма, не бисмо ни обратили пажњу на њу. Реч је о веома краткој историјској епизоди (сачуваној првобитно у усменом казивању), махом шаљивог и фиктивног садржаја, који се преносио у релативно непромењеном облику с колена на колено. И поред тога што су у овој књизи приређене искључиво античке грчке анегдоте, свако време носи са собом анегдоте повезане било са стварним, било с имагинарним личностима и догађајима. У највећем броју случајева анегдота се директно везује за стваран, историјски потврђени лик, који се у одређеној ситуацији понашао у потпуности усклађено са својим моралним и психолошким карактером. А тај се карактер, неретко, испољава као

сасвим супротан и неочекиван не само када је реч о уобичајеној реакцији средине него и када је реч о нашој претпостављеној реакцији. Понекад је изненађење још и веће, шире, дубље, будући да је тренутно реаговање лика искључиво изворни производ дате ситуације у којој се затекао, најчешће не својом вољом. Због тога пред нашим очима у анегдотама легендарни ликови и јунаци бивају оживљени безмало као прави ексцентрици, чудаци, људи на своју руку, што је, да будемо сасвим прецизни, само делимично тачно и потврђено за мали број личности. У већини случајева су анегдоте, генерално узевши, поучног карактера, носе у себи какву дубоку животну мудрост, знање, искуство (те тиме обично прерастају у чисту и префињену софистику), менталитет и мисли старих Хелена, као и виспрено хумористичко сучељавање, како са догађајима, тако и са свим и свакаквим животним околностима (без обзира на то колико нам се предочена ситуација дојми бизарном, чак и крајње невероватном).

Како је основни смисао анегдоте од давнина дидактичко-образовни, одговори и реакције личности нужно садрже у себи и поједине васпитно-образовне елементе, који се сасвим лепо уклапају у задату оквирну слику. Та слика је, с друге стране, у потпуности ослобођена свих сувишних детаља. Другим речима, изнесена је у грубим, оквирним цртама, у којима се запажа изузетно кратак приповедни садржај, не дужи од тек неколико уводних речи. Слика, дакле, директно описује догађај, чиме се одмах прелази на саму ствар. Одговор, односно истакнута реакција личности на ситуацију, представља праву поенту анегдоте, разрешење згуснуте напетости која почиње да се интензивира већ од прве речи. А како је реакција (одговор) личности често или забавног, или поучног карактера, анегдота нужно постаје бритка причица у којој се разрешење (у виду каквог следственог коментара, одговора, питања, реторичког питања, реаговања) несумњиво издваја у облику, како малочас напоменусмо, изузетне мудре мисли, изреке, афоризма, закључка универзалне

вредности и значења. Ово хоће рећи да су многобројне анегдоте инвентивне, усклађене непосредно према карактеру и познатим схватањима наведених личности.

Није неуобичајено да се за један конкретан лик везује низ најразличитијих анегдотских згода и незгода, које, заједно узевши, на најбољи могући начин покушавају да расветле карактерне и психолошке особине и одлике те личности, као и његова морална начела, погледе на живот и свеобухватна размишљања. С обзиром на то да животна ситуација, било стварно забележена на основу одиграног догађаја, било накнадно настала, као успешна реконструкција или прерада личног или туђег сећања, препричавања, отворено провоцира, изазива, удара ниско, наш јунак је приморан да се брани и правда, или да се јасно изјасни, чиме недвосмислено долазе до изражаја његово право лице и карактер. Ту, према томе, нема говора о покушају да се на било који начин улепша стварност, пошто за то нема никакве реалне потребе. Али исто тако, сваки пажљиви читалац уочиће постојање мање-више јасно израженог уметничког поступка у обради и дочаравању саме ситуације. У њој се, по правилу, сучељавају две личности, опречно постављене једна према другој, а што се веома лако дâ видети на основу утемељеног, безмало шаблонизованог лингвистичког поступка њиховог увођења:

А) У највећем броју случајева прва личност се појављује на самом почетку анегдоте и, према устаљеном правилу приказивања, најчешће је неименована. У њој се може оличавати свакидашњи појединац или чак цела друштвена заједница. Због тога је у причу најчешће уведена на неколико начина:

- преко употребљене неодређене заменице (на пример: неко, некакав, извесни, један...);

- преко коришћења трећег лица множине актива, као најширег појма општости (попут: поставише питање; позвали једаред; упитали једном; када су запитали...);
- преко употребљеног правог пасивног стања (рецимо: Сократ би упитан).

Б) Друга личност је глави јунак анегдоте, именована властитим именом. Обично је реч, да поновимо, о познатој историјској личности. Понекад, међутим, и други јунак може бити неименован, али означен на неки други начин (на пример, софиста, минуциозан човек и слично).

У следећу групу анегдота уврстили бисмо оне у којима учествују обе познате историјске личности, а у трећу групу, митолошко-бајковите садржине, ушле би митске и имагинарне личности преузете из митологије. Свега неколико таквих уврстили смо у ову књигу, пошто је њихов број много мањи у односу на претходне две групе.

Како год да се узме, све ситуације у анегдотама могу се врло лако схватити као реално могуће, остварљиве или посве остварене, али ни у једном тренутку не губе ништа од своје основне вредности, значаја и тежине поруке коју носе. Када су у питању жива бића и људски ликови, анегдота увек осветљава ону особину која је за приповедача имала превагу у одређеном тренутку. А она је, прво, уочена, јасно запажена пажљивим посматрањем, затим је језгровитом причicom конкретизована; персонификована је, уколико се односи на животиње, чиме има додирних тачака са басном, или је просто претпостављена, замишљена, чиме задире или у древна или у чисто митолошка и легендарна предања, колективно запамћена, а која су карактеристична за бајку.

Старогрчке анегдоте никада не губе од своје вредности, будући да су типичне и специфичне за поједине особе. Читајући их, долазимо у лак и непосредан додир с идејама, начином

мишљења и делања древних Хелена. И свакако, универзалног су значења. Понекад једна таква анегдота може послужити као поткрепљење наших аргумената или за њоме посежемо услед недостатка доказа, пошто се показује као прави аргумент. Али ако за њоме посегнемо пуко, да бисмо извукли неки општи закључак, онда је она потпуно бескорисна – а то је због њене природе. Наше лично искуство не може се користити да бисмо просудили шта би вредело (или важило) за друге, будући да се анегдота показује више као изузетак него као правило. У том случају, када генерализујемо, анегдота нас само може повести на странпутицу и навести на погрешне закључке и мишљења. Исто тако, оно што се испоставља као велика мана јесте недостатак веродостојности у анегдоти. Она се узима *здро*во за *још*ово, као какав аксиом, као једна вредност у коју можемо изразити властиту сумњу, али коју нити можемо доказати, нити оповргнути.

С друге стране, она је својеврсно огледало људског карактера. У њој се крију све наше (углавном негативне) слабости: злоба, охолост, надменост, малициозност, једностраност, гордост, лагање, преувеличавање, претерано умањивање, трачарење, али и неспутаност духа, аутономност личности, непобедивост духа, луцидност, шаљивост. Анегдота је тако добро склопљена да увек приказује изузетне догађаје, док је огромна ширина других искустава супротних њима намерно заборављена, скривена или чак игнорисана. Неизбежна је чињеница људске природе да се све лично искуство тумачи претходним сазнањем и искуством. Ми све око себе посматрамо кроз нашу призму, тако да нема речи о потпуној објективности и истинитости. Тако поступамо и с анегдотом. Неретко се анегдота може сагледати и као неутрална чињеница која је вредна испитивања и промишљања, будући да у својој суштини никада није лаж. У њој се крије велики проценат истинитости, само све зависи од тога ко, када и како сагледава анегдоту и њену поруку. Могуће је да је опажање погрешно, али није могуће негирати искуство.

Анегдота, као веома важан елемент општег образовања, укључује се у сазнавање стварног света и често помаже у нашој социјализацији на конструктивни начин. Високо образовање каткада искључује здрав разум, чак и спречава лична уверења, карактеришући их као лажне идеје. Анегдота нас уводи у просто здраворазумско размишљање и у другачију врсту реалности, прагматичну пре свега. Било како било, анегдота увек пружа нешто више – а то је лични додир. У свакој се крије пуно људскости и тоpline, ни у једној нема хладног и одмереног односа.

Од највећег броја збирки анегдота до којих смо успели доћи (дакле, не само на грчком већ и на немачком, италијанском, руском, француском), начинили смо један избор у виду пресека, из којег нисмо искључили ни оне анегдоте са дубоким реалним садржајем. Интерес и циљ били су нам, изнад свега, да пружимо читаоцима јасну прагматичну, а не идеализовану слику о античким Грцима.

Ова збирка се завршава и мањим бројем мудрих изрека или мисли, како би заинтересовани читалац употпунио целокупну слику у вези са старогрчком мишљу. Аристофанове мудре мисли и шале преузели смо из превода његових комедија које је својевремено урадио велики грчки преводилац Трасивулос Ставрос (издање *Есѿије*, Атина).

1.

ГРЧКЕ АНЕГДОТЕ

1

Неко се једном згодом вајкао Аристотелу зато што му је ученик био Александар Велики. Философ¹ му је узвратио следећим предлогом: „А да се њему вајкаш, јер му је Аристотел био учитељ!“

2

Једном приликом ухвати философ Зенон свога роба у крађи. Пошто му је запретио тешким батинама, роб се, молећи и преклињући за милост, правдао: „Али, господару, било ми је суђено да украдем!“ Зенон му једнако узврати: „А мени је суђено да те измлатим!“

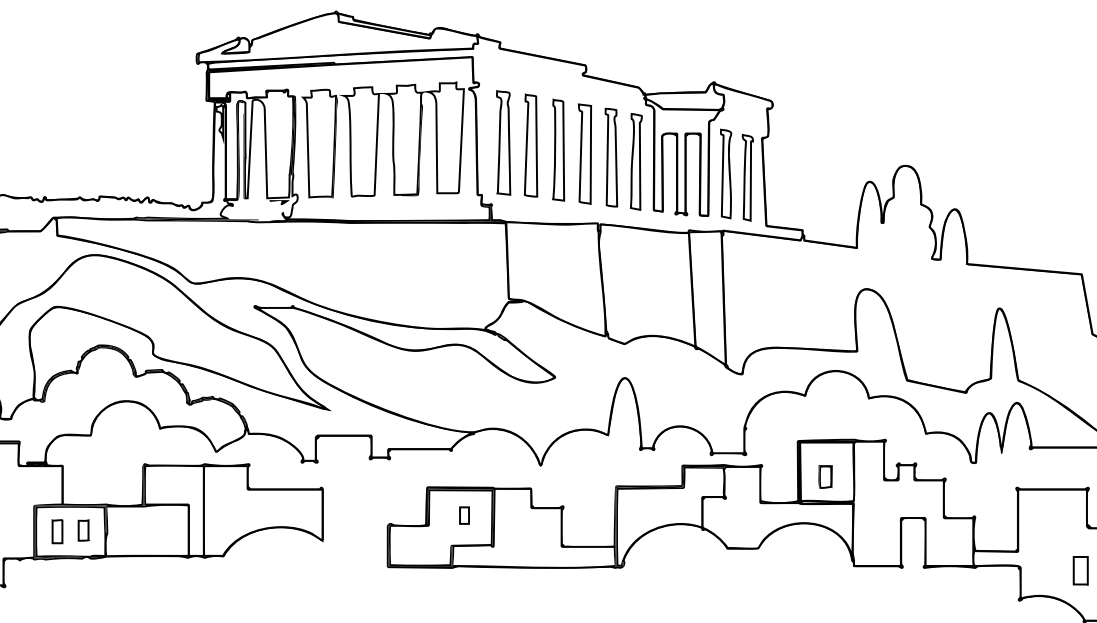
¹ Уместо устаљених термина *философ* и *философија*, који су у наш језик ушли преко страног утицаја, одлучили смо се да у овом тексту задржимо изворне грчке изговорне и писане варијанте *философ* и *философија* (гр. *φιλόσοφος*, *φιλοσοφία*). (Прим. аут.)

Анејдоџа сличне садржине ѝрийисује се и Демосџену, а ѝласи овако:

Лопов, кога је Демостен пуким случајем ухватио како краде у његовој кући, извукао је дебљи крај. Желећи да се оправда, док су пљуштали ударци, овај му рече уз силну кукњаву: „Ма нисам знао да је твоја!“ Али неумољиви Демостен га је сместа уђуткао новим батинама уз повик: 'Али си ипак врло добро знао да није твоја!'

3

Извесни људи покушавали су да на све начине убеди Хипократа да оде у Персију и да посети Ксеркса, који је био, како је говорио, „добар краљ“. Хипократ, међутим, одби глатко овај предлог, рекавши окупљенима: „Не треба мени добар човек да би мноме владао!“

4

Враћајући се једном приликом на феничанском броду из Грчке, Ксеркс захвати страшна олуја на отвореном мору. Када је брод почео да тоне услед прекомерне тежине, краљ затражи хитно већање са капетаном, који му је предложио да се брод што пре растерети сувишног терета уколико жели да се спаси сигурне смрти. Тако ће се и брод олакшати и наставиће сигурну пловидбу. Ксеркс се обрати тада војницима: „Моја безбедност је у вашим рукама! Покажите сад оданост своме краљу!“ Једна велика већина се сместа диже и без поговора се баци у море, те тако олакшани брод настави даље до малоазијске обале. Стигавши у град, Ксеркс нареди да се за капетана направи златна круна у знак захвалности што је спасао животе и њему и његовим војницима. Уручивши му круну, и таман да се капетан повуче, Ксеркс објави да се капетану има глава одрубити, будући да су због њега многи Персијанци изгубили главе.

5

Неки софиста јавно је говорио на агори²: „Од свих ствари највећу вредност има само – говор.“ На то Агис, спартански краљ, чувши те речи, узврати мудроме софисти: „Значи, ти ми хоћеш рећи да, уколико не збориш, немаш ама баш никакву вредност?!“

6

Једном Диоген спази прљава купатила и стаде се чудом чудити: „Сви ови који се овде купају, где одлазе потом да се окупају?!“

² *Ајора* (гр. *αγορά*) у потпуности одговара римском *форуму*. У преводу значи *пирі, пјржница*, али и *скупштина, већница*. (Прим. аут.)

Демостен је говорио да му је често долазило да пожели да сви лоши људи заувек нестану, али је потом отворено страховао да би ова његова жеља могла у потпуности учинити град Атину пустом.

Сократ је врло често истицао како стално послушкује гласић, или свога демониона – о њему су касније његови ученици, Платон и Ксенофонт, дали сасвим опречна виђења – који га је увек упозоравао да не чини оно што не треба да чини.

Извесни софиста изјавио је да је требало да одржи пригодан говор о Хераклу. Анталкида, прослављени спартански војсковођа, зачуди се, те га гласно упита: „А због чега да држиш говор?! Да се можда неко није спремао да осуди Херакла?“

Појединци су се пред краљем Агисом хвалисали како су Хелејци³ били изузетно строги суци на Олимпијским играма. Агис их, чудећи се том изјавом, запита у тренутку: „Зар је толико битно то што су Хелејци једном у четири године поштени?!“

³ *Хелејци* је назив којим су Спартанци означавали све Грке који су живели северно од њих (на подручју Епира, Тракије, Тесалије, Македоније). Себе су, према Тукидиду, називали *Лакедемонцима*. (Прим. аут.)

